

DE SINT-MICHIELSABDIJ TE ANTWERPEN VANAF 1564 TOT 1596.

HOOFDSTUK I

PRELAAT WILLEM GREVE. 1564-1581.

(*Vervolg*).

Na Oranje's terugkeer uit Brussel (26 Aug.) werden nieuwe onderhandelingen aangeknoopt tot het bekomen van bepaalde vergaderplaatsen binnen de stad. De uitslag van deze onderhandelingen was dat de kerken voorsnog aan de gereformeerden ontzegd bleven; doch reeds werd hun oorlof vergund te prediken in drie vastgestelde plaatsen, o. w. de schuur der Sint-Michielsabdijs, achter het klooster bij den "Eeckhoff" gelegen. Naar het getuigenis van den Antwerpschen secretaris Grapheus had prelaat Greve aan de huurders van zijn schuur toegelaten het lokaal aan de hervormden voort te verhuren. Reeds op 1 September werd in de schuur van S. Michiels door een Carmeliet-apostaat de Confessie van Augsburg gepredikt (1).

(1) Onder de artikelen van het akkoord staat het volgende: *Item dat sy hen predikingen... nyet en selen mogen doen noch houden... in eenigte kercken.. dan alleelyck inde drye plaetsen naergeruert, te weten, inde schuere aenden Eeckhoff bij Sinte-Michiels... Accordt... met die vander Confessie van Ausborch*, uitg. Génard, in *Antwerpsch Archievenblad*, bd. XI, bl. 57. — Den 1 September 1566 schrijft de secretaris Grapheus uit Antwerpen naar de gedeputeerden van Antwerpen te Brussel. Hij meldt dat dien dag in O. L. V. de eeredienst is hervat geworden. *Hebben oyck die vander Ausborchscher Confessioen desen voornoene met groote menichte van auditeuren gepredict gehadt in de schuere vanden prelaet van Sinte Michiels, welke schuere zij te dien eynde geheurt hadden gehadt vande heurlingen die die in heuren hadden, met voirgaenden consente nochtans (zoe wy verstaen) van mynen voers. Heere den Prelaet*. Uitg. Génard, *ibid.*, bd. XI, bl. 38. — Volgens het *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 94 predikte dien dag in de schuur een vuytgelopen Vrouwen Breur van Brussel. Vgl. Papebroch, *Ann. Antv.*, bd. III, bl. 73; Diercxens, o. c., bd. IV, bl. 335. — Uit een mededeeling van den heer Van Roosbroeck, kandidaat in de zede- en geschiedkundige wetenschappen, te Antwerpen,

Dat de gruwelen van den Beeldenstorm op tal van katholieken een diepen en pijnlijken indruk maakten, is zeer natuurlijk. Voornamelijk moeten die gebeurtenissen de leiders der antispaansche partij tot nadenken hebben genoopt. Aangezien echter de ijver voor den roomschen godsdienst en een bewuste anti-spaanschgezindheid elkaar geenszins uitsloten, bleven die leiders in hun gezindheid volharden. Greve althans volhardde beslist (1). Voor de religieuzen van Sint-Michiels zou naar verluidt, de Beeldenstorm in zoover onheilvol geweest zijn dat ze een tijdlang hun habijt weigerden te dragen en niet dadelijk naar hun konvent wilden terugkeeren (2).

Vanzelfsprekend, de kalmte kon te Antwerpen onmiddellijk na den Beeldenstorm niet terugkeeren. De gemoederen bleven passievol zooals voorheen, en bij de gereformeerden luwde de haat tegen de geestelijkheid niet.

In de Lieve-Vrouwkerk — zooals trouwens in de andere kerken — waren sinds de verwoesting van Augustus de noodzakelijkste herstellingen geschied, en de katholieke eeredienst werd voortdurend uitgeoefend. Op 17 October echter kwam een talrijke groep hervormden naar de hoofdkerk toe en begon aldaar de herstelde altaren te verbrijzelen. Bijtijds kwam echter ditmaal de graaf van Hoogstraten, wn. stadhouder, ter plaats, dreef de oproermakers uit elkaar en liet hun leiders terechtstellen. Denzelfden avond evenwel en den volgenden nacht bleven de burgerwachten onder de wapens en werden de lantaarnen in de straten uitgehangen

blijkt dat later zekere Franciscus Allardus predikant werd in Sint-Michiels-schuur. In 1585 publiceerde Allardus te Antwerpen een *Catechismus, dat is, Onderwysinge van de voornaamste Hoofdstukken der kristelijcke Leere, op vraage en antwoordt gestelt door Franciscus Allardus, eertijds dienaar der godlycken woorts tot Antwerpen in de schure*. — Verder deed de heer van Roosbroeck opmerken, dat, in tegenstelling met het getuigenis van Grapheus, de Rekeningen der Confiskatiën (Stadsarchief te Antwerpen) noteeren dat de schuur van S. Michiels *by die der sekten par force innegenomen* werd. Prelaat Greve zou dus heelenal schuldeloos zijn. — We bedanken den heer Van Roosbroeck om zijne mededeeling.

(1) Uit een brief van Morillon aan Granvelle, d. d. 15 Sept. 1566: *Je ne veoy point que les abbez de Brabant, pour ce qui se passe, soient beaucoup plus saiges; celluy à Anvers at tant perdu, s'estant fié au prince d'Orange, sans rien saulver, dont le prince l'avait diverti*. Corr. Card. Granvelle, uitg. Pouillet, bd. I, bl. 461.

(2) Uit een brief van Morillon aan Granvelle, d. d. 26 Oct. 1566: *Il n'est à croire comme par ces troubles les gens de religion se sont desmandez. Ceulx de Saint Michiel d'Anvers... depuis que leurs abbez, pour les garder d'inconvenient, les ont fait changer d'habit, ne veulent retourner aux monastères ny faire l'office*. Uitg. *ibid.*, bd. II, bl. 53.

" omdat den roep ginck dat de quaetwillighe dien nacht alle de geestelyckheyt souden dootsmyten en de Cloosters oploopen " (1). Over een dergelijke samenzwering van algemeene moord op de " Papen " werd nog gesproken op 18 December (2), op Kerstdag (3) en op 31 December 1566 (4). Temidden die gevaren bleven de kloosterlingen te Antwerpen trouw hun plicht vervullen : aldus getuigt althans Molanus, die het *partim ex visu partim ex relatu pastorum* weet (5). Of echter onder de " voorbeeldige religieuzen " die van S. Michiels mogen gerekend worden, blijkt zeer te betwijfelen.

Over de eerste maanden van 1567 bleef de toestand te Antwerpen steeds onrustig. Had de Sint-Michielsabdij toen te lijden ? Dit vonden we nergens vermeld. Maar beslist liep ze weer gevaar in de onlusten der maand Maart 67.

Vanaf begin 1567 waren enkele fanatieke antispaansche edellieden begonnen te Antwerpen en elders soldaten aan te werven voor een strijdmacht tegen den koning. Op bevel van de Landvoogdes trof het magistraat hierom den 18 Februari een verordening, waardoor aan alle vreemdelingen werd aangezegd de stad te verlaten. De meesten gehoorzaamden aan dit bevel en vertrokken, doch vereenigden zich te Dambrugge, onder de wallen van Antwerpen (6).

Niet zoodra ware ze aldaar gelegerd, of ze organiseerden rooftochtjes naar de niet ontalrijke lusthuizen der rijkelui, in de nabijheid der stad. Na de lusthuizen kwamen de kerken en de geestelijken aan de beurt. Den 10 Maart werd een rooftocht ondernomen naar Deurne, waar Laurentius Back van S. Michiels pastoor was.

(1) *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 100. Vgl. Diercxens, bd IV, bl. 346; Papebroch, *Ann. Antv.*, bd III, bl. 97. — Deze gebeurtenis motiveert waarschijnlijk de volgende woorden van Morillon aan Granvelle: *...en l'église de Notre-Dame ne se dict que une messe, cessantz tous les aultres services et offices de l'église depuis le xx d'aoust; et à Saint Michiel ne se faict aulcun service, et aux monastères et aultres églises fort peu, et la plus part en secret.* *Corr. Card. Granvelle*, uitg. Pouillet, bd II, bl. 89. Te noteeren dat Morillon faalt wanneer hij beweert dat sinds 20 Augustus alle eeredienst ophield.

(2) *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 102; Diercxens, o. c., bd. IV, bl. 355; Papebroch, *Ann. Antv.*, bd. III, 99.

(3) *Ibid.*

(4) *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 103-104; Papebroch, *ibid.*, bl. 1000.

(5) Geciteerd door Diercxens, o. c., bd. IV, bl. 356.

(6) In den volksmond hietten ze aldra de *Vossenstaarten*, om hun zeer lange hoedpluimen.

Naar verluidt, moest de pastoor de vlucht nemen langs den tuin (1).

De voortdurend aangroeiende misdaden begonnen dra de landvoogdes te vervelen, en ze beval aan Lannoy, heer van Beauvoir, met een korps uitgelezen troepen de roovers in hun schans, alstoen Austruweel, te gaan opzoeken. Beauvoir arriveerde vóór Austruweel den 13 Maart in den morgen, en versloeg de muiters geheel en gansch.

Doch terwijl het gevecht te Austruweel werd geleverd, heerschte binnen Antwerpen een vreeselijk tumult. De Calvinisten wilden nl. hun kameraden te Austruweel gaan helpen, doch ze werden in dit besluit verhinderd doordien de betreffende stadsbruggen op bevel van den stadhouder waren vernield geworden. Vol woede trokken ze naar de Meirbrug, haalden enkele stuks geschut uit het arsenaal in den Eeckhoff nabij Sint-Michiels, en pointeerden die vanop de Meirbrug naar de verschillende wijken der stad. Merkend dat het oproer ernstig werd, begaven zich de prins van Oranje en de graaf van Hoogstraten, stadhouders van Antwerpen, naar de muiters om hen tot rust uit te noodigen; doch dezen verklaarden niet te zullen kapituleeren vóór het vervullen van een dubbele voorwaarde, nl. het toestaan van algeheele godsdienstvrijheid en het verbannen van alle religieusen buiten de stad.

Den volgenden dag groeide het oproer nog aan. Verschillende kloosters werden toen met geweld overrompeld. De lijst der geteisterde kloosters vermeldt niet de Sint-Michielsabdij (2); doch, ongetwijfeld, ook dit klooster werd dien dag overrompeld, e. w. door een dertigtal Calvinisten onder het bevel van zekeren Wynant Block (3). Terwijl aldus de kloosters te lijden hadden, was een be-

(1) Hiervan staat het oudste getuigenis in het *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 111: "Op den 10 Meert is desen verloren hoop van Merxem naar Deuren getrocken... Hier hebben sy den Prochiaen, een Religieus van Sinte Michiels t'Antwerpen, groot gewelt gedaen in zijn huys, soo dat hy door 't water van syn hoofgracht moest vlien, anders soo souden hem dese Gheusen in syn huys vermoort hebben". Het verhaaltje werd overgenomen o. m. door Papebroch, *Ann. Antv.*, bd III, bl. 107; Diercxens, o. c., bd V, bl. 22; Stockmans, *Deurne en Borgerhout*, bl. 273; P. J. Goetschalckx, Beerse, in *Bijdragen*, bd VIII (1909), bl. 61. — De protestant Bor, o. c., bd. I, kol 1567 zegt alleen: te Deurne "deden zij de geestelycke en andere personen grote overdaed.

(2) Diercxens, o. c., bd V, bl. 25 citeert alleen de Minderbroeders, de Dominikanen en de Karmelieten. Aangaande S. Michiels, vgl. echter een onrechtstreeksche getuigenis, *ibid.*, bl. 34; en Bor, o. c., bd I, kol. 1567.

(3) Aldus staat in het register van de Hooger-Vierschaar van Antwerpen, d. d. 26 Maart n. s.: *De schouteth teghens Wynant Block; Actor, overmidt de verweerdere hem heeft vervoordert, gedurende de leste troebelen alhier inder*

spreking aan den gang tusschen de stadhouders en het magistraat eenerzijds, en de hoofden der Calvinisten ; doch, hoe waardeerbare toegevingen de eersten ook toestonden, men geraakte niet akkoord wijl op het stuk van het verbannen der religieuzen enkele fanatieke Calvinisten onverzettelijk bleken.

Toen echter den 15 Maart de arrogantie der oproerigen te onverdraaglijk werd, liet het magistraat uitbazuinen dat alwie de stad wilde dienen, verzocht werd vrijwillig onder de wapens te komen. Deze oproep werd dra boven alle verwachting beantwoord : zelfs de Lutheranen en de vreemde natiën verbonden zich tegen de Calvinisten. Deze werden weldra verdreven uit de abdij van S. Michiels (1). De Lutheranen werden in gelid gezet vóór S. Michiels ; de katholieken op den Oever ; de natiën op het Kípdorp ; en, vóór die overmacht, moesten de Calvinisten schaamtevol de wapens neerleggen en het geroofde geschut naar den Eeckhoff terugvoeren (2). Den volgenden dag, Zondag 16 Maart, werden alle

Meren, hem aldaer te vinden ende aldaer gedurende deselve troublen seer oproerich te draghen, ende dat hij byde Capiteynen van der Meren gescict wesende naer Sinte Michielsclooster om tselve inne te ineme hem heeft verwoordert met 30 andere gasten derwaerts te trecken ende ende tselve clooster inne te nemen. Uitg. Génard, in *Antwerpsch Archievenblad*, bd X, bl. 17. Vgl. voor hetzelfde proces, *ibid.*, bl. 52, 54, 56, 58, 60, 62 ; bd XII, bl. 288, 290, 291. Wynant Block werd ter dood veroordeeld door vonnis van 25 Juni 68 en 's anderendaags gehangen op de Groote Markt. Of echter Block om het overrompelen der abdij werd ter dood verwezen, is niet klaar. *Ibid.*, bd XIV, bl. 223 wordt gezegd dat hij veroordeeld werd omdat hij op de Meer geweest hadde teghen den Coninck in wapenen, en hadde den Prince van Orangien een sinckroer op zijn borst gestelt, willende hem doorschieten. Doch in de *Rekeningen van den Markgraaf. Ontvangsten* staat : Van Wynant Block, overmits dezen hy hem vervoordert, geduerende de leste troublen, alhier inder Meren hem te vindene ende aldaer gedurende desselve troublen seer oproerich te draegene ende dat hy byde Capiteynen vander Meeren, tgeschut vuerende naer Sinte-Michiels cloostere omme tselve inne te nemene, hem heeft vervoordert met dertich ander gasten derwaertste treckene ende tselve clooster inne te nemen, is daaromme opten XXVI Juny anno lxxviii metter corden geexecuteert. Uitg. *ibid.*, bd XII, bl. 392-393.

(1) Diercxsens, bd. V, bl. 34 ; Bor, o. c., bd. I, kol. 1567. Zie ook de volgende nota.

(2) In de latere Verantwoording van het Magistraat vóór Alva staat hierover het volgende : *Men heeft in alder diligentien doen vergaderen de Catholique borgers ende die vander Confessien moetten Duytschen ende Oosterlinghen opten Oever, by Sinte-Michiels ende daeromtrent.* Uitg. Génard, *Antwerpsch Archievenblad*, bd X, bl. 209. In het handschrift van Brussel zijn de volgende woorden bijgevoegd : *hebbende die vanden Magistraat geassisteert met eenige schutters ende goede borgeren den Caivinisten die in goeden getale waeren Sinte Michiels te voiren, bedwongen van dair te vertrecken.* *Ibid.* Vgl. het oorspronkelijke fransche stuk, *ibid.*, bd. XIV, bl. 229.

kerken en kloosters geopend en werden de officies plechtig gevierd met talrijke toehoorders (1).

Gedurende alle deze gebeurtenissen was prelaat Greve vermoedelijk te Antwerpen; den 8 Februari was hij er althans aanwezig bij het H. Doopsel van een zoon van den graaf van Hoogstraten (2).

Het Maartoproer had intusschen bij de Landvoogdes te Brussel een zeer kwaden indruk gelaten.

Niet enkel was Margaretha van Parma verbaasd over den verregaanden durf der Calvinisten; vooral om de te groote toegewendheid der stedehouders en der magistraten was ze ten zeerste ontstemd. Ze zond dan ook bevelen naar Antwerpen betreffende het verbannen der gereformeerde ministers en het gestreng bestraffen der ketterij. Voor dit laatste punt wilde zij echter haar eischen mildereren op conditie dat de stede een spaansch garnizoen (als behoedmiddel tegen verder oproer) zou aanvaarden. De conditie werd aangenomen; en, den 26 April, hielden de spaansche troepen hun intocht, met scherp geladen geweer, als in een veroverde vesting.

De Landvoogdes had bovendien besloten zelf een tijdje te Antwerpen te gaan verblijven (3). Ze arriveerde aldaar op 28 April, en werd door het magistraat schitterend ontvangen. Stoetsgewijs werd ze doorheen de versierde straten naar de Lieve-Vrouwkerk gebracht, alwaar een *Te Deum* werd gezongen; en daarna plechtig heengebracht naar het paleis van Sint-Michiels (4). Ze verbleef te Antwerpen tot op 18 Juli.

Gedurende de periode van kalmte, welke intrad, werd vóór alles geijverd om de sporen van de recente verwoestingen te doen verdwijnen. Totdantoe hadden immers de talrijke onlusten, of althans de voortdurende onzekerheid, het herstellen der toegebrachte schade verhinderd. Begin Mei 1567 werd aan het herstel der kathedraal en der kloosters volle aandacht geschonken. De Sint-Michiels-

(1) *Verantwoording*, *ibid.*, bd. X, bl. 210.

(2) *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 106; Diercxsens, o. c., bd. V, bl. 5.

(3) In een brief van 18 April 1567 schrijft Morillon aan Granvelle betreffende het as. bezoek van de Landvoogdes aan Antwerpen: "Son Altèze... parle d'y aller de bref, et y est Barbasan (logiesmeester van de landvoogdes) allé pour faire le logis de Saint Michel où tout est rompu". *Corr. Granvelle*, uitg. E. Pouillet, l. c., bd II, bl. 395.

(4) *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 132; Papebroch, *Ann. Antv.*, bd. III, bl. 121; Diercxsens, o. c., bd. V, bl. 51.

abdij, waarvan op 18 April wordt gemeld dat ze nog veelweg in puin ligt, zal ook wel begin Mei hersteld zijn geworden (1).

Even later werd ook de wijbisschop van Kamerijk, de Karmeliet Martinus de Cuyper, naar Antwerpen ontboden, om de ontwijde en nog maar voorloopig gereconcilieerde kerken te herwijken, alsmede de nieuwe altaren te consacreeren. Rond den 20 Mei wijdde hij een aantal altaren in Onze-lieve-Vrouw, en deed de volgende dagen hetzelfde in de verschillende kloosterkerken der stad. Vermoedelijk werd toen de Sint-Michielskerk verzoend (2).

Op 15 Juni woonde de Landvoogdes de kerkelijke diensten bij in Sint-Michiels. Richardot, bisschop van Atrecht, sprak de kanselrede uit (3).

Ten behoeve van de edellieden der hofhouding van Mevrouw, werd o. m. op 17 Mei een ringsteekspel in S. Michiels ingericht (4).

Naar aanleiding der onderwerping van Antwerpen, en tot behoedmiddel tegen de steeds dreigende onlusten, werd in 1567 het plan opgevat in de stad een citadel te bouwen voor het spaansch garnizoen. De citadel zou geplaatst worden in de buurt der Sint-Michielsabdij (5). Het ontwerp werd, den 2 Juni 1567, door den koning goedgekeurd (6). Het vooruitzicht in de nabijheid der citadel te wonen was alvast voor de religieuzen niet prettig — het storend militair gedoe is bepaald niet aangenaam; en, bij elk oproer dreigde de abdij aan verwoesting bloot te staan —; evenwel, in een samenspraak hierover met prelaat Greve, meende Morillon te merken dat de prelaat nog liever *die* gevaren tegemoetging dan

(1) Uit een brief van Morillon aan Granvelle d. d. 9 Mei 1567: "Je suis esté en Anvers et y séjourné ung jour... L'on commence à réparer les monastères peu à peu. L'on trouva la ville forte dépeuplée..." *Corr. Granvelle*, uitg. Pouillet, bd II, bl. 425.

(2) Papebroch, AA. SS., *l. c.*, bl. 956; Génard, *Verhandeling*, bl. 30; Vgl. Diercxens, *o. c.*, bd. V, bl. 52.

(3) "den Bisschop van Atrecht dede in Sint-Michiels Sermoen voor Madamma van Parma". *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 138; Vgl. Papebroch, *Ann. Antw.*, bd. III, bl. 126; Diercxens, *ibid.*, bl. 62.

(4) "...hebben sommigte van de Heeren van Madamme in Sinte Michiels Clooster naer den rinck gesteken, ende de Edel Heeren hadden aen haer aensichten doen maken langhe neusen, maer achter op haer ruggen aensichten van stroy". *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 134. Papebroch, *Ann. Antw.*, bd. III, bl. 124 zegt nauwkeuriger: "...in tergo stramineum fascem..."

(5) Morillon aan Granvelle, d. d. 9 Mei 1567: "la citadelle de laquelle l'on discoure beaulcop, et qu'elle se mectra à Saint Michiel". Uitg. *l. c.*, bd II, bl. 426.

(6) Vgl. *ibid.*, bd. I, bl. 426, nota 1.

lang met zijn alleszins onhandelbare religieuzen te moeten samenwonen (1).

Op 5 Juli 67 werd de afmeting van de citadel in de nabijheid der S. Michielsabdij genomen (2).

Intusschen was de hertog van Alva tot goeverneur-generaal der Nederlanden aangesteld, in de plaats van Margaretha van Parma. De hertog kwam de eerste maal te Antwerpen op 24 Oktober 1567 en nam zijn verblijf in Sint-Michiels (3). Dadelijk werd dan spoed gemaakt met het bouwen der citadel: de noodige gronden werden onteigend (4) en de werken met honderden arbeiders ondernomen. Toen Alva op 27 Mei 1569 te Antwerpen opnieuw toekwam en zijn intrek nam in Sint-Michiels, werd hij met een salvo van alle geschut vanuit de citadel begroet (5).

Het stadhouderschap van den hertog van Alva luidde, zooals algemeen bekend, een periode in van uiterlijke rust en uiterlijk-gedweeë kalmte.

Voor de Sint-Michielsabdij kwam dan ook een periode van uiterlijken vrede, waarin slechts enkele feiten boven het doodgewone der alledaagsche gebeurtenissen hoeven vermeld te worden.

Voor het jaar 1568 staat geciteerd dat prelaat Greve van Paus

(1) Morillon aan Granvelle, d. d. 30 Mei 1567 schrijft dat de katholieken van Antwerpen "désirent qu'il soit une citadelle... L'on en a trassé une à Saint Michiel... Je parliz à l'abbé dudict Sainct Michiel, qui fait son compte que sa maison aurait à souffrir; mais, à ce que je puis voir, il le comporterait plus patiemment si, par ce boult, il poroit demeurer deschargé de ses moines que sont diables". Uitg. *ibid.* bd II, bl. 475. Herhaaldelijk laten we aanmerken dat Morillon's testimonium ietwat moet gemilderd worden. Evenwel, hier weer vinden we een bewijs dat Greve sinds 1564 in de reforme der discipline niet veel vordering had gemaakt. Dit zullen we trouwens verder nog kunnen constateeren.

(2) "...heeft het Hof van Brussel onderweg 't Antwerpen in Sinte Michiels Clooster doen meeten het Nieu Casteel om de quaetwillighe mede te temmen. *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 10.

(3) "Duc d'Alve met zyn Volc logeerden Sint Michiels". *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 146. Vgl. Papebroch, *Ann. Antv.*, bd III, bl. 133; Diercxens, o. c., bd V, bl. 70.

(4) Ook S. Michiels moest een deel van zijn gronden afstaan. Zie een akt van 16 Juli 1569: *Specificatie onser landen, meulens ende huysen, die wy gederft hebben opt Kiel int maecken vant Casteel, met een copye van het appointement dat wy voor deselve sullen hebben, te weten de somme van 6400 gul. eens, met consent van andere landen tegen te mogen coopen, prout in litteris*. Rijksarchief Antwerpen, Arch. relig., reg. 121.12 bl. 185. De meermaals geciteerde lijst der *Damna* vermeldt: *Item ratione arcis sive castri Antverpiensis amisit monasterium annue 478-6 libr. Arthes. AAA, I. c.*

(5) *Antwerpsch Chronyckje*, bl. 193.

Pius V een breve ontving, toelatend aan hem en aan zijn opvolgers de kerkornamenten ten behoeve van S. Michiels en van alle ervan afhangelende kerken te wijden (1).

In 1570 was, na heelwat vóór- en tegenmaatregelen, de oprichting van het bisdom Antwerpen definitief vastgesteld geworden, en was de bisschop van 's Hertogenbosch, Franciscus Sonnius, tot eerste bisschop van Antwerpen benoemd. Zijn plechtige ontvangst werd op 1 Mei 1570 gehouden. Alva kwam op 29 April te Antwerpen aan en koos zijn verblijf in Sint-Michiels (2). Aan de plechtigheid zelve namen, benevens den stadhouder en het magistraat, alle religieuzen deel.

Wegens de aanwezigheid van een bisschop, kwam de prelaat van Sint-Michiels, totdantoe de meest vooraanstaande geestelijke personaliteit van Antwerpen, pas op de tweede plaats te staan. De aloude volgorde der plechtige processies werd daarom veranderd (3), en de prelaat kwam voortaan niet meer in aanmerking voor het celebreren van een pontifikale Mis bij de plechtige ommezingen der stad (4).

(1) Papebroch, AA. SS., I. c., bl. 956; Sanderus, *Chor. sac. Brab.* bd I, bl. 115. De authenticiteit van deze breve wordt betwist door Diercxens, o. c., bd V, bl. 95 omdat dezelfde toelating reeds in 1449 door Paus Pius II aan prelaat Fierkens is vergund geworden. De breve uit 1449 wordt door Diercxens uitgegeven *ibid.*, bd II, bl. 364-66. De breve uit 1568 is echter beslist authentiek: het origineel berust in het archief der abdij van Averbode, sectie III, Cart., nr 492. Het is een perkamenten akt, 25-22 cm., dragend in dorso het originele adres: *Dilecto filio Guilelmo Greve Abbati Monasterij Sancti Michaelis oppidi Antverpiensis ordinis Praemonstratensis Cameracensis diocesis.* Gedateerd: *Datum Romae Apud sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris Die XIII Octobris MD.lxviii. Pontificatus nostri Anno Tertio.* Supra plicam: *Da: Honieri.* Infra plicam: *P. Jo. de Gradi.* Blijkens den tekst, wordt de breve vergund na een aanvraag van Greve. Die aanvraag wordt trouwens heel enal gerechtvaardigd door het feit, dat de Beeldenstorm het wijden of herwijden van zeer talrijke kerkornamenten vorderde. De tekst uit 1568 is bovendien meer expliciet en meer uitgebreid dan die uit 1449.

(2) *Antw. Chron.*, bl. 207; Diercxens, o. c., bd. V, bl. 123.

(3) Voeger kwamen eerst de kloosterzusters, dan het kapittel van O. L. V., daarna de religieuzen van S. Michiels, gevolgd door de Dominicanen en de overige regulieren. Na de aankomst, van den bisschop echter werd het kapittel van O. L. V. laatst geplaatst; onmiddellijk ervoor, de religieuzen van S. Michiels; vóór dezen, de Dominicanen, enz., in tegenovergestelde orde. Zie Diercxens, o. c., bd V, bl. 124 die deze regeling vond in een door Greve's hand geschreven abt, bewaard in het archief der Dominicanen te Antwerpen. — De nieuwe volgorde werd gebruikelijk vanaf 1 Mei 1570.

(4) Aldus, met betrekking tot de jaarlijksche *Processio S. Praeputii* vond Diercxens de volgende nota in het *Cærimoniale Civitatis*: "Item soo placht-

In 1570 werd voor het nieuwopgericht aartsbisdom Mechelen en de daarvan afhangelde suffragaanbisdommen een provinciale Synode gehouden, welke op 11 Juni aanving. Samen met tal van andere prelaten, was Greve aldaar aanwezig, en werd mede benoemd tot *judex synodalis* voor het bisdom Antwerpen (1).

Op 6 Februari 1571 begon bisschop Sonnius een synode voor het bisdom Antwerpen, waarbij ook Greve tegenwoordig was (2).

Bij de luisterrijke processie, op 16 November 1571 te Antwerpen gehouden als dankbetuiging voor de overwinning bij Lepanto was eveneens Greve present: beurtelings met bisschop Sonnius droeg hij toen het Allerheiligste door de stad (3). Aan de algemeene illuminatie der torens zal dien avond de Sint-Michielstoren ook hebben deelgenomen (4).

In de periode, die ons thans bezighoudt, vn. op 1 November 1570, leed de Sint-Michielsabdij ontzettende schade vanwege een storm, welke een aantal abdijgoederen te Kiel en te Hoboken onder water zette. Naar de raming van een bevoegd man, hoefde Greve alstoen de ontzaglijke som van 25.000 gld. aan reparatie van dijken te besteden (5).

Rond hetzelfde tijdstip moeten een paar feiten vermeld, welke van veel belang zijn geweest voor het Ordeleven der Premonstraten-

men van oudts te requireren van Stadts wegen 's daechs te voren den joncxsten Secretaris den Apt van S. Michiels, dat hem soude gelieven de Hoogmisse te celebreren ende de Processie met syne Religieusen te decoreren: maar gemerkt nu den Bisscop present is, soo is men gewoonlycksyne Eerw. daer toe te requireren". Diercxsens, o. c., bd V, bl. 128.

(1) Onder de *judices synodales* voor Antwerpen: Reverendus pater G. Guilelmus de Greve, abbas monasterii S. Michaelis Antverpiensis. Mansi, *Collectio max. Concil.*, bd. XXIV, kol. 607. Vgl. Diercxsens, bd V, bl. 136.

(2) "...presentibus Abbate S. Michaelis in habitu suo solemnium cum mitra et pedo..." Papebroch, *Ann. Antv.*, bd. III, bl. 145; Diercxsens, o. c., bd V, bl. 147; De Ram, *Synodicon Belgicum*, bd III, bl. 5. Leuven, 1858.

(3) Papebroch, *Ann. Antv.*, bd. III, bl. 208; Diercxsens, o. c., bd. V, bl. 162.

(4) Papebroch, *ibid.*, bl. 209.

(5) De meermaals geciteerde *Damna* (AAA, I. c.) vermelden: *Tempore Reverendi Domini Wilhelmi Grevii Abbatis die omnibus sanctis sacro anno 1570 agri monasterii in Kiel siti, aggeribus aquarum magnitudine et inaudita tempestate eruptis, a flumine fuerunt occupati. Quibus recuperandis impense fuerunt ultra 18000 Libre Arthesienses. — Item eodem die flumen similiter occupavit agros monasterii in Hoboken sitos, ubi quoque ad arcendam aquarum vim magna pecuniarum vis collocata fuit, unde hic tantum fit adnotatio. —* Naar het getuigenis van Feyten, heeft Greve in 1570 aan dykagie uitgegeven omtrint XXV^m guldenen, soe hy deponent heeft verstaen. ARB, Pap. Et. Aud., reg. 912 fol. 134r.

zers in de Nederlanden, nl. de oprichting van het Premonstratenzer College te Leuven en het Nationaal Kapittel der Nederlandsche Premonstratenzers in 1572 (1).

Over het Premonstratenzer College geven we alléén een korte vermelding. Alléén moet hier erop gewezen dat prelaat Greve, samen met de prelaten van Averbode, Ninove en Park, een der promotors was van dat College. Welk echter het stichtingsaandeel van deze prelaten, en bepaaldelijk van Greve was, zal binnenkort worden uitgemaakt in een speciale studie.

Uitvoeriger moeten we uitweiden over het zgn. Nationaal Kapittel der Nederlandsche Premonstratenzers in 1572 (2). Dit kapittel beteekent immers een zeer ernstige poging tot reformatie (3), welke generaal Despruets' hervormingsplannen heelwat zou vooruithelpen.

Om echter in deze den algemeenen toestand te schetsen moeten we een aantal jaren vóór 1572 teruggaan.

In dato 1 Oktober 1552 had keizer Karel V van Paus Julius III een breve bekomen, welke de kloosters der Nederlanden onafhankelijk maakte van alle Orde-oversten, verblijvend buiten het ge-

(1) Laten we hier terloops aanduiden hoe in de Sint-Michielsabdij rond 1570 het konvent samengesteld was. In een oorkonde, van 19 Jan. 1570 n. st. bewaard in het Rijksarchief te Antwerpen, *Arch. relig.*, oork. nr 80, staat het konvent als volgt: *Willem Greve, abdt... Broeders Gillis Dievelt, prior, Jan Jaersvelt, supprior, Jacob Adriaenssen, Willem van Ursselle, Henrick Tiberius, Dionys Feyten, pitansier, Paulus van Mere, Albrecht van Oisterwyck, Jan Bedaff, Jan Mechelen, Severyn Sips, Willem Heyns ende Anthonis Haezaerts, alle priesteren ende geprofesside religieusen...* In een oorkonde van 21 Maart 1571 n. s., bewaard *ibid.*, nr 81 staat het konvent als volgt: *Willem Greven, oitmoedich abdt..., Brueders Gillis Dievelt, prior, Willem Heyns supprior, Jacob Adriaenssen, Willem van Ursselle, Henrick Tibery, Helias Dessel, Pauwels van Meer, backmeester, Aelbrecht van Oesterwyck, Jan Bedaf sacriste, Anthonis Hazaerts, Jan van Mechelen, Severyn Zips, Henrick van Deventer ende Pauwels Pelsmaker, alle priesteren ende geprofesside religieusen..., Janne van Jaersvelt pitansier...* In een oorkonde van 15 November 1572, bewaard *ibid.*, nr 82 als volgt: *Willem Greven, oitmoedich abdt..., Brueders Janne van Jaersvelt prior, Aelbrecht van Oisterwyck supprioir, Jacob Adriaenssen, Gielis van Dievelt, Willem van Urssel, Helias van Dessel, Pauwels de Mera, backmeestere, Jan van Turnhout, Severyn Sips, Willem Heyns, Anthonis Hoezaerts sacrista, Henrick van Deventer, Pauwels Pelsmaker ende Cornelis van Standonck, alle geprofesside religieusen..., broeder Jan Badaff proviseur...*

(2) Over dit kapittel kan voorloopig geraadpleegd worden V. Barbier, *Histoire de l'abbaye de Floreffe*, bd. I, bl. 285 vv.

(3) Dit erkent trouwens de latere reformator S. de Lairuelz, *Optica Regularium*, bl. 62. Pont-à-Mousson, 1602. Het kapittel van 1572 wordt bovendien in de latere jaren kortweg "de reformatie" genoemd.

bied der spaansche kroon. De Premonstratenzers dus werden onafhankelijk van den generaal te Prémontré.

De oversten der nederlandsche kloosters — aldus de breve — zullen voortaan om de vier jaar in provinciaal of nationaal kapittel van hun Orde samenkomen. Tijd en plaats van de eerste samenkomst zal de keizer zelf aanduiden. Uit elk klooster zullen de oversten en een afgevaardigde van het konvent geroepen worden, en de tweede zoowel als de eerste zal stemrecht bezitten. Het Ordebestuur zal waargenomen worden door een Visitator voor de Nederlanden, bijgestaan door vier consultores. Visitator en consultores worden in het Nationaal Kapittel voor vier jaar verkozen. Sterft de visitator of een der consultores vóór het einde van zijn termijn, dan moeten de vier overblijvenden een nieuw visitator of een nieuw consultor onder hun medebroeders verkiezen. In elk kapittel moet de Visitator over zijn administratie rekening geven (1).

De nederlandsche Premonstratenzers lieten, na de uitvaardiging der breve van 1552, heelwat jaren voorbijgaan vóór ze tot de uitvoering ervan voetstappen aanwendden. De Orde was alstcen be-roofd van een abt-generaal — kardinaal Pisani was commendatarius van Prémontré — ; en, prelaat Dupaix (1552-1578) van Floreffé (2), de voornaamste premonstratenzer abt in de Nederlanden doch tevens ook een der vier *Patres Ordinis*, oordeelde vermoedelijk dat deze laatste hoedanigheid zijn toewijding aan het centraal Ordebestuur van Prémontré bleef opvorderen. Althans, tot na 1560 bleef Dupaix ijverig de zittingen van het Generaal Kapittel van Prémontré bijwonen. Door het Generaal Kapittel van 1560 werd hij benoemd tot vikaris en visitator in de Cirkarie van Floreffé (3) ; door het Generaal Kapittel van 1562, tot visitator in de Cirkarieën van Floreffé, Brabant en Vlaanderen (4). Bij afwezigheid van den door Pisani aangestelden administrator der Orde, prelaat Joost Coquerel (5), presideerde Dupaix het Algemeen Kapittel van 1562,

(1) Ziedaar de hoofdzakelijke inhoud der breve : grootendeels ontleend aan V. Barbier, o. c., bd I, bl. 285, nota 1. De tekst der breve wordt in extenso geciteerd o. m. AAA, sectie I, reg. 284, fol. 19^v-22^v ; AAA, sectie IV, hs. 173, fol. 157^v-163^v.

(2) Prelaat Willem Dupaix werd geboren in 1523 ; tot prelaat benoemd in 1552. In 1577 moest hij met zijn konvent naar Luik vluchten, en overleed aldaar 7 November 1578, 55 jaar oud. Hij werd begraven vóór het hoogaltaar der abdij van Beaupart te Luik. V. Barbier, o. c., bd I, bl. 274vv.

(3) V. Barbier, o. c., bd I, bl. 281.

(4) *Ibid.*

(5) Joost Coquerel, doctor in de godgeleerdheid, was prelaat der abdij van Sint-Justus bij Beauvais. Na den dood van Amaat de Fontaine, abt van St. Mar-

en bekwam ervan de toelating een of meer covisitators aan te stellen in de hem toevertrouwde Cirkarieën (1).

Waarnemend praeses in 1562, had Dupaix alstoen het Algemeen Kapittel van Prémontré uitgenoodigd de volgende vergadering (1563 of 64) te houden in de abdij van Floreffe. Vóór echter dit opzet kon uitgevoerd worden, had de koning van Spanje Dupaix verzocht, "zoowel om de aanwezigheid van fransche prelaten als om andere redenen" de ontworpen samenkomst af te lasten.

De tusschenkomst van den koning schonk aan de Premonstratenzer abten uit Brabant de gelegenheid een rekwest naar de Landvoogdes, Margaretha van Parma, te sturen. In dit rekwest werd gewezen op den inhoud der pauselijke breve uit 1552, en werd diensvolgens de Landvoogdes verzocht tijd en plaats aan te duiden voor een vergadering, welke over "Ordebelangen" zou kunnen beraadslagen. De regentes antwoordde hierop, d. d. 22 November 1563, dat ze liefst den koning zelf het uitvoeren van de breve liet regelen, doch dat voorloopig de Ordevikaris zijn officiële benoemingsbrieven aan het Hof kon overmaken (2).

De zaak werd aldus verder verdaagd.

Dupaix bleef intusschen zijn ambt van vikaris behartigen:

tinus te Laon (1545), werd hij door Pisani benoemd tot administrator der Orde. Hij overleed op 27 Mei 1565. Vgl. L. Goovaerts, o. c., bd I, bl. 140; C. L. Hugo, *Ord. Praem. Annales*, bd I, kol. 39, 945; C. Taiée, o. c., bd II, bl. 39-44. Coquerel presideerde het Algemeen Kapittel o. m. in 1555 (C. Saulnier, *O. Praem., Statuta Cand. et Can. Ord. Praem. renovata*, bl. 50, nota L. Etival, 1725), in 1556 (*ibid.*, bl. 67, nota c), in 1561 (*ibid.*, bl. 31, nota k).

(1) V. Barbier, o. c., bd I, bl. 282. — Dupaix bleef intusschen met volle toewijding ijveren voor het centrale Ordebestuur te Prémontré, zooals blijkt uit de volgende nota (ook wel van belang voor de algemeene geschiedenis der Orde in de XVIe eeuw) uit het archief der abdij van Averbode. *Non consuevit monasterium nostrum Averbodiense annuatim solvere tallias pro oneribus Ordinis, sed a multis annis praeteritis nihil fuit solutum, licet aliquando admoniti, ob prohibitionem Ducis Brabantiae, qui inhibuit ne Visitatores ad Brabantiam declinarent visitandi gratia et recipiendi tallias. Tandem anno 1562 Aprilis sexta venit ad nos frater Laurentius Gerardus, religiosus et circator monasterii Floreffiensis, ex commissione Domini Abbatis Floreffiensis, commissarii et vicarii generalis per circarias Floreffie, Flandrie et Brabantie, ut nobis constabat ex commissione sibi data a Domino Praemonstratensi, qui et tunc erat secularis et cardinalis, item et a capitulo generali uti singula patent et constant extracta ex commissione sibi data. Cui dedimus anno et die quibus supra xii carol., uti per quitantiam. AAA, Cartarius Abbatis sextus (sectie I, reg. 17), fol. 84 r°.*

(2) Korte inhoud van het rekwest der abten van Brabant en van het antwoord der Landvoogdes d. d. 22 Nov. 1563. Beide stukken staan in kopij der XVIe eeuw, in AAA, sectie I, reg. 284, fol. 24r-25r.

o. m. was hij, op 11 Maart 1564, aanwezig bij de installatie van een nieuw abt van Beaurepart, Jan van Flémalle, welken hij, uit naam van den Ordegeneraal, in het bezit van zijn abdij stelde (1).

In 1570 werd een nieuwe poging ondernomen om tenslotte toch tot het doorvoeren van de breve uit 1552 te geraken.

In dat jaar, toen zoojuist de prelaten uit Brabant te Antwerpen verbleven om deel te nemen aan de zittingen van de Staten van Brabant, schreef Dupaix een brief naar prelaat Greve, en vroeg o. m. waarom aan de breve uit 1552 nog geen praktisch gevolg was gegeven. Uit naam der aanwezige norbertijner prelaten werd hem, op 11 December 1570, geantwoord dat reeds in 1563 in dien zin was gewerkt geworden, doch dat de Landvoogdes alstoen evasief had geantwoord. Nu echter zou Dupaix goed handelen door dadelijk zijn officiële benoemingsbrieven tot vikaris te sturen: langs dien weg zou vermoedelijk de convocatie van het Nationaal Kapittel gemakkelijkst worden bereikt (2).

Intusschen bleef Dupaix voortdurend als vikaris handelen. Op 17 September 1571 presideerde hij te Beaurepart de prelaatsverkiezing van Jan du Sart (3). Doch gaandeweg begint hij zich aan te stellen als "visitator der Premonstratenzers in de Nederlanden" (4). Wel gebruikt hij vooralsnog een overgangsformuul, doch reeds laat die vermoeden waarnaartoe geëvolueerd wordt.

Eindelijk kwam de konvocatie voor de maand Februari 1572 (5), in de abdij van Park. De konvocatie was uitgevaardigd geworden door den hertog van Alva, goeverneur-generaal (6).

(1) V. Barbier, o. c., bd I, bl. 282.

(2) Tekst van den brief d. d. 11 December 1570, in kopij der XVIe eeuw: AAA, sectie I, reg. 284, fol. 232.

(3) V. Barbier, *ibid.*, bl. 285.

(4) Op 4 November 1571 schenkt Dupaix zijn goedkeuring aan het akkoord gesloten tusschen de vier prelaten, stichters van het Premonstratenzer College te Leuven: *Nos, frater Guilelmus Doupaix, abbas Floreffiensis et in inferioribus partibus Regi catholico subjectis commissarius generalis cum plenitudine potestatis a nostro Capitulo generali Premonstratensi deputatus...* Kopij, AAA, *Cartarius abbatu octavus* (sectie I, reg. 18), fol. 83r.

(5) De vergadering werd gehouden in Februari 1572 n. s., niet in 1573. Buiten twijfel. De titel der dekreten van het kapittel luidt: *...anno XV septuagesimo secundo stylo Leodiensi*, dus Kerststijl; terwijl een brief, den dag na afsluiting van het kapittel vanuit Brussel geschreven door twee prelaten uit Brabant en één uit Vlaanderen gedateerd is (in Paaschstijl) *Bruxellis 27 Februarij 1571*. AAA, sectie I, reg. 284, fol. 32r.

(6) De *Convocatio Praemonstratensium in Belgio* staat in extenso geciteerd in het handschrift der *Analecta* van G. Coeverincx, deel II; werd echter in de

Het kapittel, metterdaad een "nationaal kapittel der Nederlanden", duurde vier dagen, vanaf 15 Februari tot 18 Februari inclusief.

Vijftien prelaten waren aanwezig, m. n. Willem Dupaix, van Floreffe; Willem Greve, van Sint-Michiels; Robrecht du Flocq, van Veurne; Karel van der Linden, van Park; Geraard van Campenhout, van Grimbergen; Jan Treux, van Bonne-Espérance; Egidius Heyns, van Averbode; Jan van den Hove, van Mariënweert; Antoon Veermans, van Vicogne; Diederik Spierinc van Wel, van Berne; Olivier Bockhagen, van Château-Dieu in Mortagne; Michiel van Maele, van Ninove; Livinus Baers, van Drongen; Egidius Bernard, van Heilisse; Arnold Matthieu, van Jette-Dielegem (1). Veltacker, prelaat van Tongerlo, liet zich vertegenwoordigen door Jan Geerts van Groot-Orp, proost van het Besloten-Hof te Herenthals (2).

De dekreten van het kapittel waren drie-en-dertig in getal (3).

uitgave van dat werk niet opgenomen. G. van den Elsen en W. Hoevenaars, *Analecta G. Coeverincx*, bd II, bl. 427. 's Bosch, 1905.

(1) De lijst der aanwezige prelaten wordt min of meer juist opgegeven, o. m.: *Chronicon abbatiae Trunchiniensis*, uitg. J. De Smet, *Corpus Chronicorum Flandriae* (Commission Royale d'Histoire), bd I, bl. 657-58; S. de Lairuelz, *Optica Regularium*, bl. 62; Van Boterdael - Van Hulsel, *Brabantia Praemonstratensis* (Hs., AAA, sectie IV, nr 85), bl. 394; Van Boterdael, *Abbatiae Averbodiensis origo et chronologici deductus* (Hs., AAA, sectie I, reg. 172), bl. 318-319; V. Barbier, o. c., bd I, bl. 286; Van den Elsen en Hoevenaars, o. c., bd I, bl. 427, enz. — De lijst welke wij geven reproduceert de serie handteekens, onderaan de dekreten van het kapittel geplaatst. Als volgt: *fr. Guilhelmus, abb. Floreff.*; *fr. Guilhelmus, abb. S. Mich. Antv.*; *fr. Robertus, abb. s. N. Furn.*; *fr. Carolus, abb. Parc.*; *fr. Gerardus, abb. Grimb.*; *Joannes, abb. Bonespei*; *Aegidius, abb. Averb.*; *Joannes ab Hove, abbas Insularis*; *fr. Anthonius, abb. Vicon.*; *Theod. Spirinc de Wel, abb. Bernensis*; *fr. Oliverus, abb. de Castello*; *fr. Michael, abb. Ninivensis*; *fr. Livinus, abb. Trunchin.*; *Aegidius, abb. Heyliss.*; *fr. Arnoldus, abb. Jettensis*. Naar een kopij der XVIe e., AAA, sectie I, lias 1.

(2) W. Bosschaerts, *Extracta ex chronico Tongerloensi* (AAA, sectie IV, hs. 296) bl. 66; W. Van Spilbeeck, *De abdij van Tongerlo*, bl. 371.

(3) *Articuli in capitulo generali constituti XV^a, XVI^a, XVII^a, XVIII^a mensis Februarij a^o XV° septuagesimo secundo stylo Leodiensi*. Van deze artikelen bestaan acht kopijen in het archief der abdij van Averbode: nl. vier uit de XVIe eeuw: AAA, sectie I, lias 1, B; twee andere uit de XVIIe eeuw: AAA, sectie I, reg. 284, fol. 27, en *ibid.*, fol. 285; een andere uit de XVIIIe eeuw, gemaakt door G. die Voecht: AAA, sectie IV, hs. 173, fol. 163^v-166^r; nog een ander, fragmentair (eindigt na art. 18), *ibid.*, fol. 168^r-169^r. Enkele van die artikelen worden geciteerd door S. de Lairuelz, *Optica Regularium*, bl. 105, 108, 115, 119, 120; V. Barbier, o. c., bd I, bl. 287.

Het gaat hier niet op alle die dekreten in de détails te bestudeeren. Laten we alleen erop wijzen dat ze een hoogst te waardeeren poging tot reformatie beteekenen ; en laten we even aanstippen de punten, welke bepaaldelijk betrekking hebben tot den prelaat van S. Michiels.

De besprekingen hadden plaatsgegrepen onder voorzitterschap van prelaat Dupaix van Floreffe. Greve was bijgevoegd praeses (1).

De prelaat van Floreffe werd verkozen tot visitator (2). Tot consultores werden verkozen de prelaten van Sint-Michiels, van Park, van Veurne en van Vicogne (3). De visitator ontving de jurisdictie quasi van een generaal (4). Hijzelf beloofde gehoorzaamheid aan het kapittel, in de handen van prelaat Greve ; en wederzijds beloofden alle prelaten gehoorzaamheid in de handen van prelaat Dupaix (5). Naar het gebruik van het Generaal Kapittel, werden ook *talliae* (belastingen) opgelegd (6). Het sigillum van het kapittel werd in bewaring gegeven onder vijfdubbel slot, waarvan de visitator en elk der consultores een sleutel zouden bewaren (7). Tenslotte werd, voor drie jaar later, een nieuw kapittel gesteld in de abdij van Floreffe (8).

Uit Noord-Nederland waren enkel de prelaten van Berne en Mariënweert op het kapittel verschenen ; niet één prelaat uit Friesland was aanwezig geweest (9). Doch enkele dagen na afsluiting van het kapittel kwam te Brussel de premonstratenzer Sibrandus Leo aan, als gevolmachtigde van de prelaten Geelmuden van Lidlum en Kessel van Dockum. Beide prelaten lieten zeggen dat ze zich in alles aan de besluitselen van het kapittel onderwierpen. Daar echter de visitator en drie consultores reeds vertrokken waren, antwoordden uit naam van het kapittel de prelaten van Park, Averbode en Ninove, door een brief gedateerd uit Brussel, 27 Februari 1572 (10).

Na de voltrekking van het kapittel, stuurden de aanwezige

(1) *D. abbas Scti Michaelis, alter presidum.* Art. 28.

(2) Art. 24.

(3) Art. 30.

(4) Art. 33.

(5) Art. 28.

(6) Art. 25 en 29.

(7) Art. 32.

(8) Art. 31.

(9) Art. 29.

(10) Die brief bestaat, in kopij der XVIe eeuw : AAA, sectie I, reg. 284, fol. 32.

prelaten de getroffen besluiten naar den koning (1) ; en de koning schonk zijn goedkeuring op 10 Maart 1572 (2).

Voor het bevorderen van de kloosterdiscipline was in het kapittel o. m. een canonieke visitatie van alle nederlandsche kloosters opgelegd geworden (3).

In de Sint-Michielsabdij werd, nog in 1572 of althans in 1573, die visitatie gehouden door de prelaten van Floreffe en van Park (4).

Het konvent van S. Michiels, voor Greve's installatie op last van den koning gevisiteerd door de prelaten van Park en van Averbode, was vermoedelijk sindsdien niet erg beter geworden. Greve, zelf geëduceerd in een periode van verval, had denkelijk lust noch autoriteit om een krachtdadige reformatie door te voeren. Het ledenaantal in het konvent bleef vooralsnog zeer gering, en het aantal nieuw-aangekomen novicen zeer onaanzienlijk (5).

De visitators uit 1572, die hun functie zeer ernstig hadden opgenomen, wilden hun visitatie zeer ernstig doorvoeren, en in de abdijen volstrekt de "reformatie" inbrengen (6).

De voornaamst aangebrachte verandering in Sint-Michiels was dat ze den alstoen aangestelden prior afstelden en in zijn plaats tot prior benoemden een oud-prior, m. n. Dionysius Feyten (7).

(1) Die brief bestaat, in kopij der XVIe eeuw, *ibid.*, fol. 34 r°.

(2) V. Barbier, o. c., bd I, bl. 287.

(3) Zie artikelen nrs. 25, 26, 27.

(4) *...visiteurs de prelaten van Floreffe ende Percke*. Aldus getuigt Heyns, 30 Jan. 1581 (ARB, *Pap. Et. Aud.*, reg. 910, fol. 3r^o), en Feyten, 1 Feb. 1581 (*ibid.*, fol. 9v^o).

(5) In de hooger geciteerde naamlijsten der konventsleden uit de jaren 1565-72 staan enkel een zestal nieuwe namen. Noteer echter dat dit criterium heelenal niet onfeilbaar is.

(6) Het officiëel relictum van deze visitatie konden we jammer nergens vinden.

(7) Wie juist die afgestelde prior is, kan niet worden uitgemaakt, doordien niet vaststaat of de visitatie in 1572 of 1573 werd gedaan. Op 19 Jan. 1570 n. s. staat als prior, Gillis Dievelt (Rijksarchief Antwerpen, *Arch. relig.*, S. Mich., oorkonde nr 80) ; eveneens op 26 Maart 1571 n. s. (*ibid.*, nr 81). Dievelt staat, 8 Mei 1549, als circator (AAA, sectie III, Cart., nr 481) ; 3 April 1559, als eenvoudig priester (*ibid.*, nr 484) ; eveneens, 16 Sept. 1560 (AAA, sectie III, reg. nr 7, fol. 43v^o) 3 en 8 Febr. 1561 n. s. (Stadsarchief Antwerpen, S. Mich., Reg. 2 fol. 94 v°). Hij staat als prior 16 Aug. 1565 (AAA, sectie III, Cart., nr 490), en als pitantiarius 18 Maart 1566, n. s. (Rijksarch. Antw., *ibid.*, nr 79). Op 15 Nov. 1572 staat hij weer als eenvoudig priester (*ibid.*, nr 82). Het Necrologium stelt zijn dood op 12 Maart (uitg. Génard, bl. 140), maar het aldaar gegeven jaar is zeker foutief. — Doch reeds op 15 Nov. 1572 staat als prior Jan van Jaersvelt (*ibid.*), die voorkomt als eenvoudig priester, 16 Aug. 1565 (l. c.) en 18 Maart 1566 n. s. (l. c.) ; als supprior, 19 Jan.

Feyten was een man met reeds een gansch verleden ; en, onder de religieuzen van Sint-Michiels in de tweede helft der XVIe eeuw, een der meest invloedrijke.

Geboren te Leuven rond 1538 (1), werd hij in Sint-Michiels geprofest omstreeks 1555 (2). Hij werd eerst benoemd tot keldermeester (3) ; daarna tot circator (4) en tot novicenmeester (5). In 1566, even na den Beeldenstorm, werd hij tot prior benoemd (1). Later werd hij aangesteld tot provisor (7). Rond Kerstmis 1570 werd hij door Greve benoemd tot proost der norbertinessen van Zoetendaal in Zeeland (8). Toen echter in 1572 het nonnenklooster te Zoetendaal werd verwoest door de rebellen, welke Middelburg belegerden, kwam hij terug naar S. Michiels (9). Even later stelden de beide visitators, de prelaten van Floreffe en Park, hem aan tot prior (10).

Hoe Feyten door het konvent als prior werd aanvaard, weten we niet. Doch, naar verluidt, zou prelaat Greve die benoeming zeer euvel hebben opgenomen (11). De benoeming werd niettemin gehandhaafd.

1570 n. s. (Rijksarch. Antw., *ibid.*, nr 80) ; als pitantiarius, 26 Maart 1571 n. s. (l. c.) ; weer als eenvoudig priester, 12 Nov. 1577 (AAA, sectie III, Cart., nr 497). — Werd de visitatie gehouden vóór 15 Nov. 1572, dan werd Dievelst, anders, van Jaersvelt afgezet.

(1) In 1585 is hij *oudt ontrint xlix jaeren*. ARB, *Pap. Et. Aud.*, reg. 912, f. 131 v.

(2) In 1585 verklaart Feyten te *zijn geprofessyt... den tyt van xxx jaeren*. (*Ibid.*). Doch, 1 Feb. 1581 had hij verklaard *dat hij anno XVc lvii is gaen wonen inden convente van Sinte Michiels... Ibid.*, reg. 910, f. 9r°.

(3) *Ibid.*, reg. 910, f. 2 v, 9 r.

(4) *Ibid.*, f. 9 r.

(5) *Ibid.*, f. 3 r., 9 r. Let wel dat Feyten op 16 Aug. 1565 (l. c.) en 18 Maart 1566 (l. c.) zonder opgave van functie voorkomt.

(6) ARB, *ibid.*, reg. 910, f. 9 v. Vgl. *ibid.*, f. 3 r. en *Obit. S. Mich.*, uitg. Génard, bl. 153.

(7) ARB, *ibid.*, f. 3 r, 9 v. Feyten staat als *dispensier*, 19 Jan. 1570 (l. c.).

(8) ARB, *ibid.*, f. 9 v. Vgl. *Obituarium*, l. c., bl. 153 ; Papebroch, *Ann. Antv.*, bd IV, bl. 253.

(9) ARB, *ibid.*, f. 7 r, 9 v. Later wordt Feyten nog veelweg genoemd *D. Praepositus*.

(10) Aldus getuigen Heyns, 30 Jan. 1581 (ARB, *ibid.*, f. 3 r), Schillinck (*ibid.*, f. 7 r) en Feyten zelf (*ibid.*, f. 9 v).

(11) Hiervan hebben we enkel één getuigenis, nl. van Schillinck, 1 Febr. 1581 : *prieur... oick tegen den danck vanden abt aldair*. ARB, *ibid.*, f. 7r°. We vermogen de waarde van dit getuigenis niet te loochenen ; gelieve echter te noteeren dat Schillinck pas in 1574 aankwam en in 1581 vijandig stond tegenover Greve.

Feyten nam zijn nieuwe functie op en beijverde zich de reformatiepunten, door de visitators opgelegd, te doen uitvoeren. Hij vermocht echter geen sukses te halen. Hijzelf werpt de schuld op Greve en beweert dat de zaak mislukte *deur faulte van assistentie vanden prelaet* (1). Tusschen den prelaat en den prior werd dan dra de toestand zoo gespannen, dat van langer samenwerken geen sprake zou zijn. Feyten verliet dan ook dra de abdij, en ging te Leuven wonen (8).

(Vervolgt).

Averbode.

E. VALVEKENS

(1) Feyten verklaart, 1 Febr. 1581 : *Maer alzoe hij attestant nyet en conste geffectueeren ende ter executien gestellen die reformatie by de voirschreven visitateurs geordineert, deur faulte van assistentie vanden voirschreven prelaet...* ARB, *ibid.*, f. 9v°. Op 27 Spt. 1585 verklaart Feyten nog : *...ende nyettegenstaende hy deponent is geweest prioir vanden voirschreven goidshuyse, soe en heeft hy nochtans egheen ordre connen gesetten onder die voirschreven religieusen.* *Ibid.*, reg. 912, fol. 131v°. — Noteer dat Feyten in '85 den prelaat niet meer beschuldigt. En dat hij in 1581 schrap vijandig stond tegenover Greve.

(2) *Ibid.*, reg. 910, f. 9 v.